

SVM 2004 039 Haverup NØ 1, Haverup By, 4c, Pedersborg sogn. Stednr. 040109, (KUAS j.nr 2003-2122-0572).

Haverup NØ 1

Prøvegravning af areal med bebyggelsesspor fra bronze- og jernalder forud for boligbyggeri

Foretaget 27.9.- 30.9 2004 af cand. mag Henrik Schiling.

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	1
Undersøgelsens forhistorie	2
Administrative data.....	2
Øvrige data	2
Topografi, terræn og undergrund.....	2
Målesystem.....	3
Horisontalt	3
Vertikalt.....	3
Udgravningsmetode	3
Undersøgelsens resultater	4
Fremtidigt arbejde.....	5
Anlægsliste	6
Fundliste og -beskrivelser.....	8
Tegningsliste.....	8
Fotoliste	8
Liste over måledata.....	8
Bilag 1: Feltoversigt	10
Bilag 2: Oversigt over landmålte punkter og muldtykkelser	11

Abstract

Prøvegravning af areal forud for boligbyggeri. Undersøgelsen frilagde et afgrænset areal med stolpehuller, hvor der kunne udskilles en staklade, der typologisk dateres til yngre jernalder. Datering til yngre jernalder underbygges af et skår fundet tæt på arealet med bebyggelse. Selve hovedbebyggelsen formodes anlagt syd for.

Der fremkom også kogestensgruber især i områdets sydlige og østlige dele. Kogestensgruberne afspejler aktiviteter i bronze- og jernalder.

Undersøgelsens forhistorie

Den 10. august 2004 anmodede Sorø Kommune om en udtalelse i henhold til museumslovens § 25 vedrørende skjulte fortidsminder på et areal beliggende i Haverup matrikel 4c. Det er et område, som Sorø Kommune ønsker at byggemodne, jf. lokalplan 98.

Eftersom der øst for arealet er konstateret bebyggelsesspor fra oldtiden, jf. SVM j.nr. 2003-015, kunne det ikke afvises, at arealet rummede væsentlige fortidsminder, som burde undersøges inden byggeriet.

Det blev aftalt med Sorø Kommune, at gennemføre en prøveudgravning på arealet i henhold til museumslovens § 27 for at fastslå, om der var bevarede kulturhistoriske værdier på området og afgrænse disse. Nærværende beretning fremlægger prøvegravningens resultater.

Administrative data

Sydvestsjælland Museum gennemførte prøveudgravningen i henhold til museumslovens § 2, og undersøgelsen blev betalt af bygherre, som i det konkrete tilfælde er Sorø Kommune.

På bygherres anmodning fremsendte Vestsjælland Museum en udtalelse vedlagt forslag til maksimumbudget på kr. 80.000, som Kulturarvsstyrelsen havde godkendt.

Dato	Hændelsesforløb
10. august 2004	Telefonisk henvendelse om udtalelse/forundersøgelse fra Sorø Kommune, Teknik & Miljøafdelingen Vinnie Skovsted
11. august 2004	Budgetudkast, fundanmeldelse og kort til KUAS postfor@kuas.dk som pdf (kort også worddokument)/HHS
20. august 2004	Godkendt budget for forundersøgelse smat godkendelsesskrivelse fremsendt til teknik og miljø pr. mail som pdf/HHS
20. august 2004	Modtaget godkendelse af budget for forundersøgelse (dateret 18-08-2004)/HHS
24. august 2004	Modtaget e-mail med bekræftelse på ønsket undersøgelse i Word-dokument.
24. august 2004	Telefonisk besked fra Vinnie Skovsted - forundersøgelse OK - vil bekræfte pr. mail. Der skulle være adgang fra primo sept. /HHS
20. september 2004	Aftalt maskine med Sorø maskinudlejning til man. 27-09-2004 inkl. brev med kort /HHS
27. september 2004	Forundersøgelse startet v. Henrik Schilling; aftalt studerende Vibeke Knöchel fra 28-09-2004/HHS
30. september 2004	Forundersøgelsens feltarbejde afsluttet. Landmålerdata modtaget fra H. Melkersen /HHS
2. oktober 2004	Fak. kr. 1.852,40 modt. fra Geodata. v/MM
7. oktober 2004	Fak. kr. 18.362,50 modt. fra Sorø Maskinudlejning a/s. v/MM
7. oktober 2004	Udtalelse jf. museumslovens §25 til Sorø kommune, teknisk forvaltning pr. mail som pdf./HHS
12. oktober 2004	Beretning afsluttet v. Henrik Schilling

Sydvestsjælland Museum var ansvarlig for prøveudgravningen, og museet opbevarer originaldokumentation og genstandsmateriale, som er arkiveret under j.nr. SVM 2004 039. Dette gælder dog ikke faunamateriale, der deponeres på Zoologisk Museum og antropologisk materiale, der deponeres på Antropologisk Laboratorium.

Øvrige data

Undersøgelsens feltarbejde startede den 27. september og sluttede den 30. september 2004. Ved undersøgelsen deltog stud. mag Vibeke Knöchel som assistent. Cand. mag. Henrik Schilling fungerede som daglig leder, mens museumsinspektør Hugo H. Sørensen, SVM var ansvarlig leder.

Sorø Maskinudlejning leverede maskinkraften, og gravemaskinen blev ført af Anders Hoppe. Udgravningen fandt sted i blandet efterårsvejr, og i en jord som var let at grave i på grund af sommerens megen regn.

Topografi, terræn og undergrund

Arealet udgør i alt 56.000 kvadratmeter og afgrænses mod nord af Katrinelystvej. Mod øst afgrænses det af et nyanlagt parcelluskarver, og mod syd danner en granlund grænsen til lokalplanarealet.

Terrænet er jævnt bølget, og det stiger ikke markant i nogen retning, men de østligste og nordvestlige dele af arealet ligger højest. Som sådan er det meste af matrikel 4 c velegnet til forhistorisk bebyggelse bortset fra enkelte mindre, grydeformede lavninger.

Undergrunden er meget varieret, og det skyldes, at området ligger i en glacial smeltevandsdal. Mod syd domineres

undergrunden af stenet grus, der visse steder har karakter af ral og kompakt stenlag. Mod nord består undergrunden af sand og finere grus. Der i mellem findes pletvise områder med leret sand eller ler, der veksler med flader af grus og sand. Området er dækket af 20 til 60 centimeter muld.

Figur 1. Oversigtsplan over de anlagte grøfte. Kortbaggrund "Topografisk matrikelkort © KMS.

Målesystem

Horisontalt

Søgegrøfter blev målt ind i system 34 af Henning Melkersen, Geodata Danmark.

Vertikalt

Der blev ikke nivelleret i detaljer. Højdeforholdene i søgegrøfternes bund fremgår dog af landmålte punkters kote (Z).

Udgravningsmetode

Ved prøvegravningen blev der anlagt 12 nord - syd gående grøfter. De ligger med gennemsnitlig 20 meters indbyrdes afstand, så hele området blev dækket. Det skete, fordi terrænet bølger jævnt uden et helt oplagt fokus for bebyggelsen, og det var derfor mest hensigtsmæssigt at dække hele arealet med grøfter.

Grøfterne blev gravet med gravemaskine udstyret med rabatskovl på 2,3 meter i bredde. De blev målt op af Vibeke Knöchel, som også dokumenterede anlæg i 1:100.

I den sydlige del af Grøft 8 blev grøften udvidet til et mindre felt, da der her fremkom en del stolpehuller. Udvidelsen blev foretaget for at afgrænse området og afklare om stolperne indgik i strukturer. Efterfølgende blev en del af anlæggene i Grøft 8 snittet og tegnet i 1:20, og dokumentationen af anlæggene i Grøft 8 er foretaget inden for rammerne af prøveundersøgelsen.

Der blev også foretaget to mindre udvidelser i den nordlige del af Grøft 5, fordi der i grøften fremkom to nord - syd

orienterede fyldskifter, som var en meter brede, mandslange og tæt pakket med sten. Udvidelsen afslørede, at der ikke var tale om jordfæstegrave, men om drængrøfter. En nabo til udgravningen fortalte under et besøg, at det var en lokal tradition at fylde drængrøfter med overskydende sten.

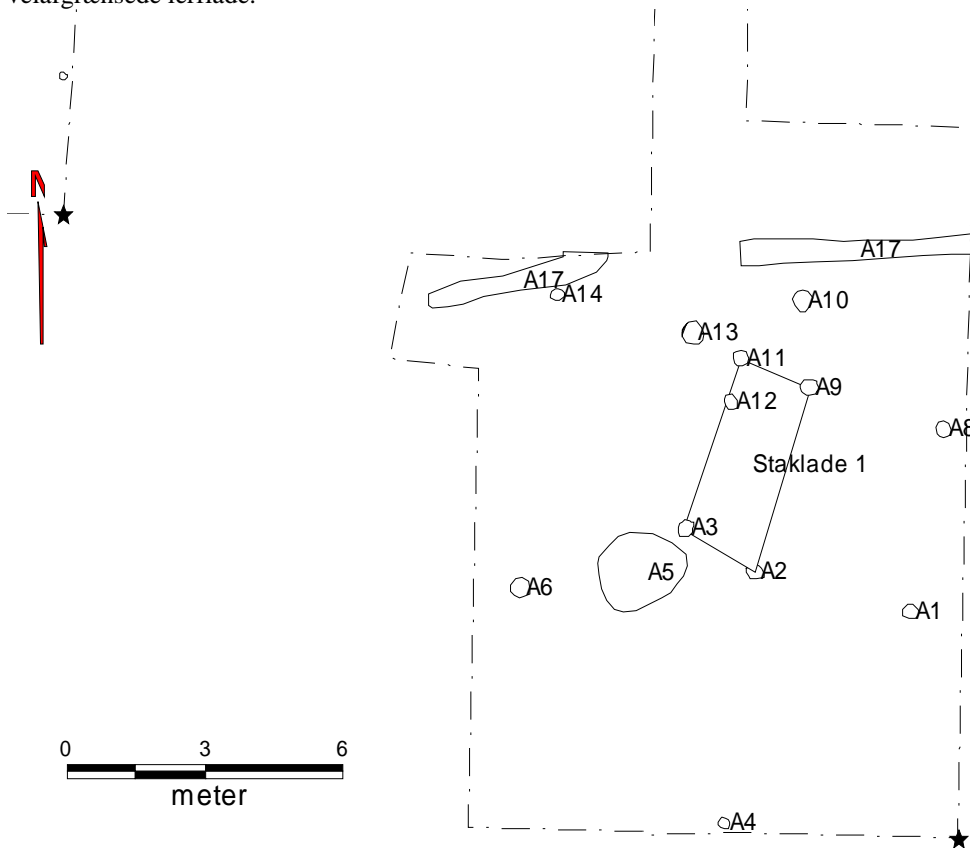
Undersøgelsens resultater

De 12 grøfter er tilsammen 1966 meter lange, og de dækker 4521 kvadratmeter. Det svarer til en dækningsgrad på otte procent, hvilket er lidt mindre end de 10 procent, som museets udtalelse foreslår som dækningsgrad, men med de forholdsvis begrænsede anlægsspor, er det rigelig dækningsgrad.

Ved prøvegravningen fremkom 51 fyldskifter, der kan betegnes som anlæg. Det svarer til 1 anlæg pr. 36 meter løbende grøft eller et anlæg pr 88 kvadratmeter.

Ved prøveudgravningen dukkede 27 kogestensgruber, to ildsteder, 17 stolpehuller, tre gruber og to skelgrøfter op. Ingen anlæg bortset fra en serie stolpehuller blev undersøgt.

De 13 af stolpehullerne var koncentreret på et lille areal med fed ler tæt på en mergelgrav i områdets sydøstligste del, hvor der også fremkom to gruber. Det er tydeligt, at de regulære bebyggelsesspor er koncentreret på denne lille og velafgrænsede lerflade.

Figur 2. Oversigt over bebyggelsesspor i områdets sydøstlig del..

Stolperne er ret forskellige i form og fyld, men fire anlæg indgår i en struktur, der kan tolkes som en staklade, om end af lidt uregelmæssig form. Staklade 1 er fire meter lang og to meter bred, og den består af to sæt stolper, hvoraf det ene par udgøres af A2 og A3, mens det andet består af A9 og A11. Netop de stolper har også ensartet fyld og ensartede dimensioner i både fladen og i snit.

Den fremkomne staklade skal typologisk dateres til yngre jernalder, og udgravningens eneste fund, lerkarskåret x1, understøtter en bebyggelsesfase fra yngre jernalder. Skåret er gråsort og forholdsvis fint magret og af yngre jernaldertype.

Det fremkom sydligt i Grøft 7 i et område med kulturblandet jord aflejret i en lille fordybning i landskabet. Det skal fremhæves, at x1 er fremkommet blot 33 meter nordvest for Staklade 1

Den dominerende anlægstype på stedet er kogestensgruber. De fremkom over hele arealet, men mest talrigt i udgravningens sydlige og østlige dele. Kogestensgruberne kan vidne om spredte aktiviteter, der strækker sig over bronzealder og jernalder, men de kan også afspejle udkanten af en bebyggelse, der i så fald må ligge syd for det undersøgte område.

Figur 3. Skår af yngre jernaldertype 2004039 x1

Det konkluderes, at det undersøgte areal rummer spor efter aktiviteter og bebyggelse, der kan dateres til bronzealder og jernalder. Der kan udskilles et areal med bebyggelse fra yngre jernalder, som består af minimum en staklade.

Selvom bebyggelsen fra yngre jernalder fremstår som en mindre og velafgrænset bebyggelse, kan det ikke afvises, at staklade 1 og kogestensgruberne blot er del af en langt større og endnu ikke afgrænset bebyggelse, der er beliggende på arealer syd for det undersøgte område.

Fremtidigt arbejde

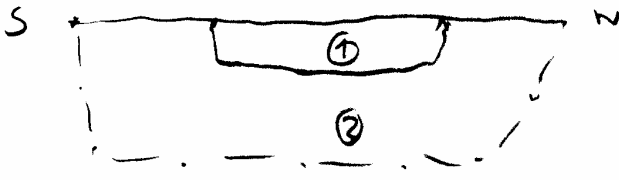
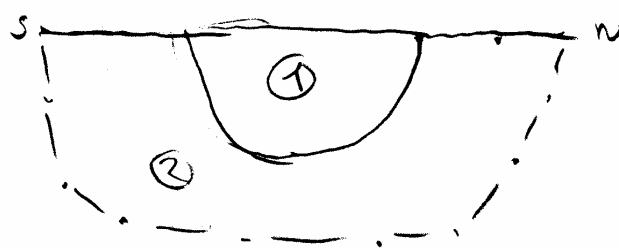
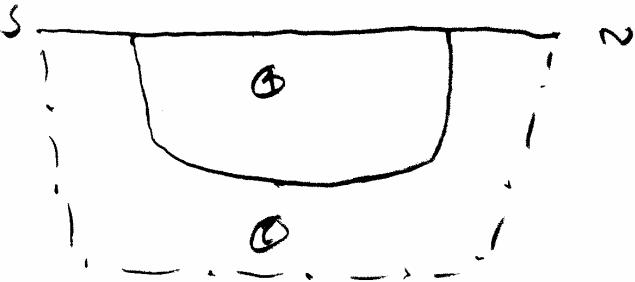
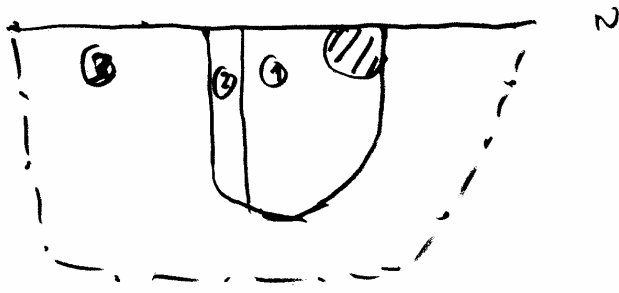
Det vurderes, at de fremkomne fortidsminde er tilstrækkeligt dokumenteret ved forundersøgelsen, men undersøgelsens resultater antyder, at der kan findes spor af en boplads og dertil hørende aktiviteter syd og måske vest for det her undersøgte område.

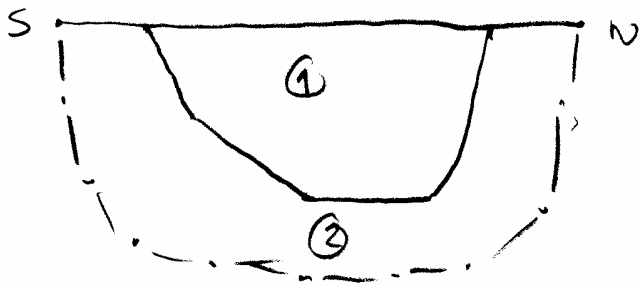
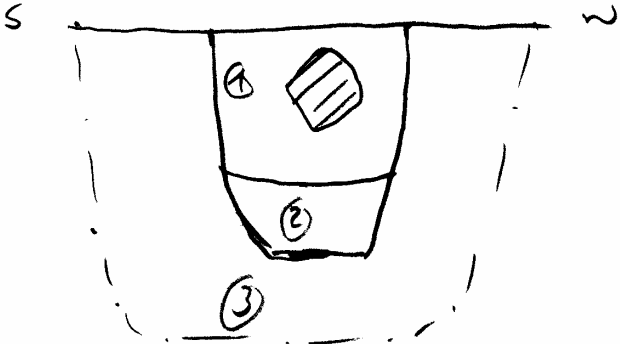
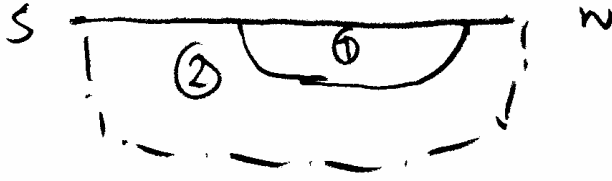
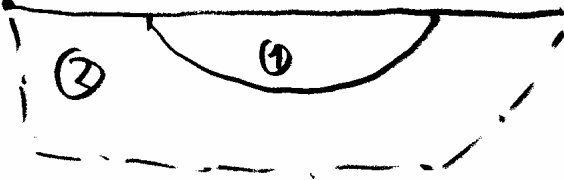
Det betyder, at de syd og vest for beliggende arealer har arkæologisk interesse ved fremtidige jordarbejder, og der bør i så fald gennemføres prøveudgravninger på disse arealer for at afklare bebyggelsens omfang.

Sydvestsjælland Museum 7. oktober 2004

Henrik Schilling]
Daglig leder

Anlægsliste

A.	T.	(Felt)	(Koordinat)	(Type)	(Beskrivelse)
1	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Fylden består af lys gråbrun, muldet ler spættet med rødgul ler og få sodpletter og trækulsnistre.
2	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Fyld som A1. Indgår i Staklade 1
3	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Fyld som A1, dog uden sodpletter. Indgår i Staklade 1
4	8			Fyldskifte	Cirkulært fyldskift 20 centimeter i diameter. Fremstår i fladen som lys gråbrun muldet ler. Ikke snittet. Formodet stolpehul.
5	8	Grøft 8		Grube	Cirkulært fyldskifte 200 centimeter i diameter. Ikke snittet
6	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Der ses stolpeaftryk, hvis fyld er som A1 Nedgravningen har fyld som A9.
7	8	Grøft 8			Formodet stolpehul aflivet ved snitning
8	8	Grøft 8		Fyldskifte	Cirkulært fyldskifte 35 centimeter i diameter. Fremstår i

A.	T.	(Felt)	(Koordinat)	(Type)	(Beskrivelse)
					fladen som lys gråbrun muldet ler. Ikke snittet
9	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Fylden består af lys gråbrun, muldet ler stærkt opblandet med rødgul ler. Indgår i Staklade 1.
10	8	Grøft 8		Fyldskifte	Cirkulært fyldskifte 40 centimeter i diameter. Fremstår i fladen som lys gråbrun muldet ler. Ikke snittet. Formodet stolpehul..
11	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Der ses stolpeaftryk, hvis fyld er som A1, mens nedgravningens fyld er som A9. Indgår i Staklade 1.
12	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Gråbrun leret muld med en tegnlister.
13	8, 14	Grøft 8		Stolpehul	Cirkulært fyldskifte. Fyld som A1
14	8	Grøft 8		Fyldskifte	Ovalt fyldskifte på 20 x 30 centimeter. Fremstår i fladen som lys gråbrun muldet ler. Ikke snittet. Formodet stolpehul.
15	8	Grøft 8		Grube	Cirkulært fyldskifte 150 centimeter i diameter. Fremstår i fladen som gråbrun muldet ler. Ikke snittet. Formodet stolpehul.
16	8	Grøft 8		Fyldskifte	Cirkulært fyldskifte, 30 centimeter i diameter. Fremstår i fladen som lys gråbrun muldet ler. Ikke snittet. Formodet stolpehul.

A.	T.	(Felt)	(Koordinat)	(Type)	(Beskrivelse)
17	8	Grøft 8		Grøft	Aflangt fyldskifte, som er 50 – 70 centimeter bredt. Fremstår i fladen som gråbrun muldet ler. Ikke snittet, men kun få centimeter dyb. Kan være gammel skelgrøft.

Fundliste og -beskrivelser

x-nr.	(kontekst)	anlæg	koord.(?)	genstand	beskrivelse
1	Afrensning af flade	Grøft 8		Skår	Uornamenteret sideskår. Gråsort, glittet overflade og gråsort skærv. Fint magret. Skåret har friske brudflader. To en halv centimeter i diameter og fem millimeter tyk.

Tegningsliste

T-nr.	Type	Skala	Initialer
1	Oversigtsplan Grøft 1	1:100	VKJ
2	Oversigtsplan Grøft 2	1:100	VKJ
3	Oversigtsplan Grøft 3	1:100	VKJ
4	Oversigtsplan Grøft 4	1:100	VKJ
5	Oversigtsplan Grøft 5	1:100	VKJ
6	Oversigtsplan Grøft 6	1:100	VKJ
7	Oversigtsplan Grøft 7	1:100	VKJ
8	Oversigtsplan Grøft 8	1:100	VKJ
9	Oversigtsplan Grøft 8	1:100	VKJ
10	Oversigtsplan Grøft 9	1:100	VKJ
11	Oversigtsplan Grøft 10	1:100	VKJ
12	Oversigtsplan Grøft 11	1:100	VKJ
13	Oversigtsplan Grøft 12	1:100	VKJ
14	Snit og anlægsbeskrivelser	1:20	HS

Fotoliste

Der blev ikke fotograferet

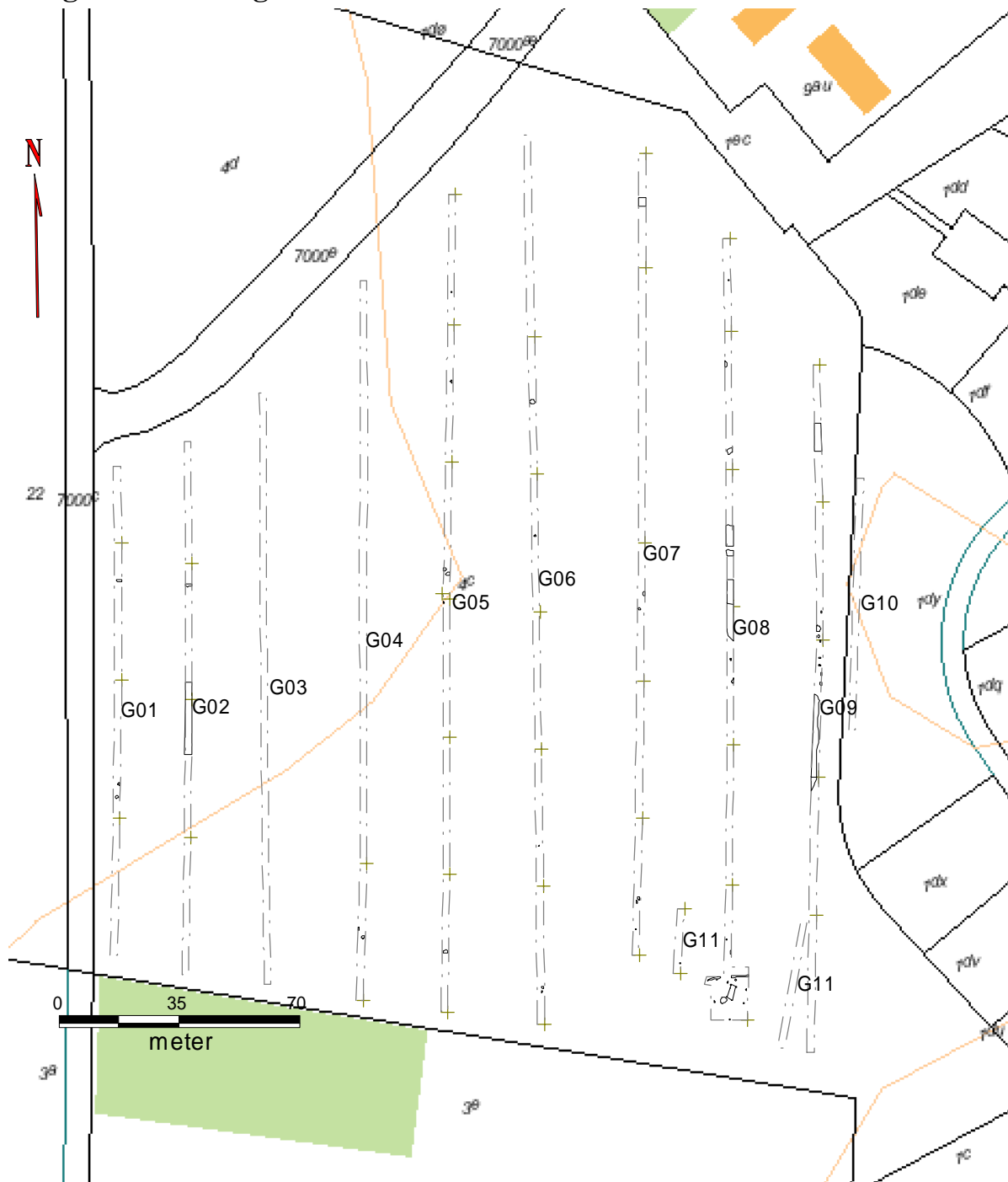
Liste over måledata

Måledata, System 34 Sjælland. Punkters beliggenhed jf. omstående kort.

Nr	X	Y	Z	MI_X	MI_Y
p10	136619.08	113962.32	47.898	-136619.08	113962.32
p09	136618.85	113927.01	47.921	-136618.85	113927.01
p08	136618.92	113887.23	46.392	-136618.92	113887.23
p07	136619.15	113847.42	47.587	-136619.15	113847.42
p06	136619.72	113807.5	46.581	-136619.72	113807.5
p01	136640.56	113813.19	46.821	-136640.56	113813.19
p02	136639.92	113853.09	47.174	-136639.92	113853.09
p03	136639.36	113892.97	47.541	-136639.36	113892.97
p04	136639.4	113932.91	47.629	-136639.4	113932.91
p05	136639.73	113955.14	47.605	-136639.73	113955.14
p16	136597.36	113976.3	48.306	-136597.36	113976.3
p15	136597.26	113964.81	48.014	-136597.26	113964.81
p14	136597.13	113924.89	47.519	-136597.13	113924.89
p13	136596.88	113884.97	47.89	-136596.88	113884.97
p12	136596.49	113844.62	47.578	-136596.49	113844.62
p11	136595.97	113804.76	46.681	-136595.97	113804.76
p17	136569.15	113799.9	46.136	-136569.15	113799.9

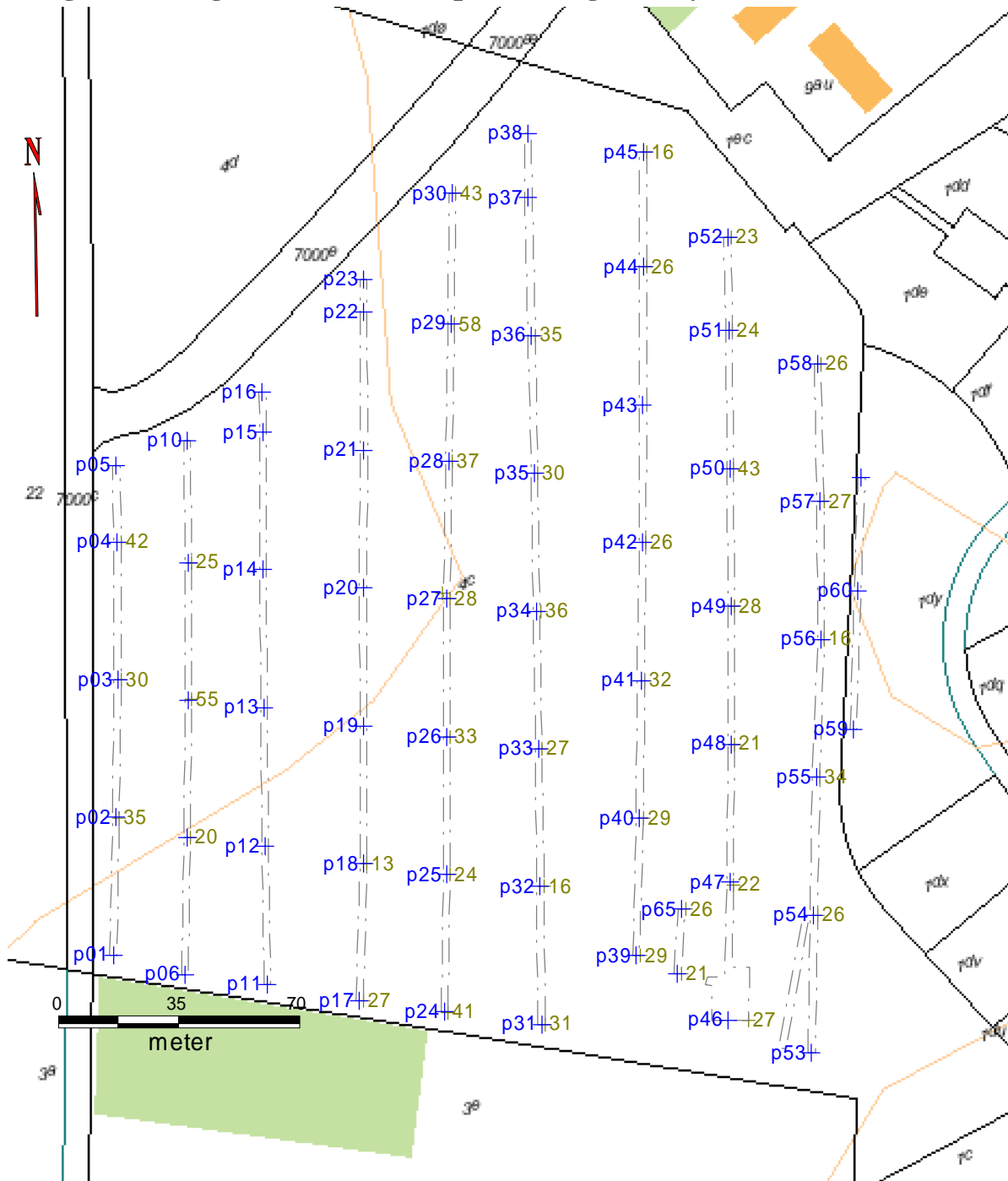
p18	136568.14	113839.74	47.111	-136568.14	113839.74
p19	136568.05	113879.71	46.999	-136568.04	113879.71
p20	136568.19	113919.65	47.322	-136568.19	113919.65
p21	136567.95	113959.57	47.384	-136567.95	113959.57
p22	136567.97	113999.52	47.028	-136567.97	113999.52
p23	136568.09	114009.03	47.144	-136568.09	114009.03
p30	136542.42	114034.08	45.93	-136542.41	114034.08
p29	136542.67	113996.22	46.122	-136542.67	113996.22
p28	136543.33	113956.29	46.792	-136543.33	113956.29
p27	136543.94	113916.4	47.184	-136543.94	113916.4
p26	136543.87	113876.44	46.781	-136543.87	113876.44
p25	136543.99	113836.51	46.84	-136543.99	113836.51
p24	136544.62	113796.66	45.941	-136544.62	113796.66
p31	136516.45	113793.13	46.243	-136516.45	113793.13
p32	136516.84	113833.08	46.815	-136516.84	113833.08
p33	136517.29	113873.01	46.925	-136517.29	113873.01
p34	136517.82	113912.91	47.22	-136517.82	113912.91
p35	136518.51	113952.85	46.553	-136518.51	113952.85
p36	136519.33	113992.76	46.162	-136519.32	113992.76
p37	136520.26	114032.76	45.601	-136520.25	114032.76
p38	136520.48	114051.45	45.787	-136520.48	114051.45
p45	136487	114045.9	46.385	-136487	114045.9
p44	136487	114012.65	46.387	-136487	114012.65
p43	136487.06	113972.65	46.306	-136487.06	113972.65
p42	136487.22	113932.73	46.303	-136487.22	113932.73
p41	136487.64	113892.79	46.514	-136487.63	113892.79
p40	136487.97	113852.89	46.246	-136487.97	113852.89
p39	136488.98	113813.06	46.476	-136488.98	113813.06
p64	136476.99	113807.8	46.804	-136476.99	113807.8
p65	136475.82	113826.58	46.48	-136475.82	113826.58
p46	136462.4	113794.32	46.365	-136462.4	113794.32
p47	136461.72	113834.33	46.281	-136461.72	113834.33
p48	136461.51	113874.28	46.281	-136461.51	113874.28
p49	136461.48	113914.27	46.068	-136461.48	113914.27
p50	136461.7	113954.19	46.153	-136461.7	113954.19
p51	136462.07	113994.15	46.763	-136462.07	113994.15
p52	136462.54	114021.3	46.749	-136462.54	114021.3
p58	136436.34	113984.67	46.368	-136436.34	113984.67
p57	136435.63	113944.76	46.924	-136435.63	113944.76
p56	136435.53	113904.74	46.674	-136435.53	113904.74
p55	136436.86	113864.8	46.465	-136436.86	113864.8
p54	136437.49	113824.76	45.956	-136437.49	113824.76
p53	136438.12	113784.81	45.66	-136438.12	113784.81
p59	136426.11	113878.72	47.283	-136426.11	113878.72
p60	136424.77	113918.76	47.376	-136424.77	113918.76
p61	136423.72	113951.69	47.365	-136423.71	113951.69

Bilag 1: Feltoversigt

Undersøgte felter (grå); registrerede fyldskifter/anlæg (sort). Kortbaggrund "Topografisk matrikelkort" © KMS.

Bilag 2: Oversigt over landmålte punkter og muldtykkelser

Undersøgte felter (grå); muldtykkelser i cm (grøn), landmålte punkter (blå). Kortbaggrund: "Topografisk matrikelkort"
© KMS.